

ERRES-TOESTELLEN KY108 T/M KY113 IN NEDERLAND EN VERWANTE TOESTELLEN IN NEDERLANDS-INDIË

Gidi Verheijen en John Koster

Enige tijd werd gedacht dat het Radio Amateur Museum in Reusel een zeldzame Erres KY110 in bezit had. Bij nader inzien blijkt dat toestel een KY113 te zijn. Verder bestaat het vermoeden dat een chassis, waarvan aangenomen werd dat het van een KY108 afkomstig was, onderdeel van een KY110 is geweest. Naar aanleiding van deze observaties volgt hieronder een notitie over de KY110 en KY113 en enkele andere toestellen uit die reeks. Omdat Erres de type-nummers KY110 en KY111 ook in het toenmalige Nederlands-Indië gebruikte, maar dan voor andere modellen, is deze notitie aangevuld met een beschrijving van verwante toestellen uit dezelfde tijd, gebouwd voor gebruik in deze voormalige kolonie.

Erres KY110

Van de reeks Erres-modellen tussen KY108 en KY126 zijn van elk type slechts een paar exemplaren bekend. Eén van die zeldzame toestellen is de KY110. Een tijd lang werd gedacht dat het Radio Amateur Museum van Frans Driessens in Reusel een KY110 rijk was. Bij nader inzien blijkt het echter een ingrijpend gewijzigde KY113 te zijn, een wisselstroomtoestel, ingebouwd in een hoog meubel. Dat betekent dat er nu twee stuks KY113 bekend zijn en geen enkele KY110. Van de KY110 zijn vermoedelijk ook maar weinig exemplaren gebouwd, althans te oordelen naar het in 1943 ingeleverde aantal van slechts enkele tientallen stuks.

De twijfel over de identiteit van de vermeende KY110 in het RAM werd gevoerd door de vondst van een kleine rubrieksadvertentie in het Utrechts Nieuwsblad van 25 juli 1934, waarin de adverteerder een KY110 gelijkstroomtoestel aanbood in ruil voor een wisselstroomtoestel. Blijkbaar was het stroomnet in zijn woonplaats veranderd. In ieder geval leek de KY110 een gelijkstroomtoestel te zijn. Daarna dook een artikel in het Utrechts Nieuwsblad van 14 september 1931 op over de nieuwste radio's op de Jaarbeurs. Daarin stond letterlijk: "De Erres K.IJ. 110 is in dezelfde uitvoering als de K.IJ. 108, doch werkt op het gelijkstroomnet".

Kort geleden is in een Erres-brochure uit ongeveer 1932, verscholen onder een afbeelding van de KY109, een passage over de KY107 en KY108 ontdekt, waarin terloops de KY110 wordt genoemd.

K.Y. 108 kan ook voor aansluiting aan een gelijkstroomnet geleverd worden, het bestelnummer is dan K.Y. 110.

Voor zover ons bekend is deze brochure het enige document, waarin Erres naar de KY110 verwijst. En die verwijzing is tot voor kort blijkbaar aan de aandacht van alle verzamelaars ontsnapt.

Het staat nu dus wel vast dat de KY110 de gelijkstroomuitvoering van de KY108 is. Over de KY110 is verder nauwelijks informatie beschikbaar.

Exemplaren in verzamelingen en officiële afbeeldingen in brochures of andere documenten zijn namelijk niet bekend,

maar aangenomen mag worden dat het toestel hetzelfde uiterlijk heeft als de KY108.

Een KY110 zou daarom ook gemakkelijk voor een KY108 aangezien kunnen worden.

Het afgebeelde toestel is een KY108 (uit de collectie van het Radio Amateur Museum in Reusel), maar uiterlijk zou het ook voor een KY110 kunnen doorgaan.

Voor het onderzoek naar vooroorlogse Erres-toestellen van de eerste auteur zijn in totaal 13 stuks KY108 aangemeld. Daarvan hebben 12 toestellen een serienummer in het bereik 81.100 tot 85.600. Er is echter al geruime tijd een chassis bekend met het afwijkende serienummer 25.719, waarvan tot voor kort werd aangenomen dat het van een KY108 afkomstig zou zijn.

Het serienummer 25.719 op het chassis van een toestel, waarvan lange tijd werd aangenomen dat het een KY108 zou zijn, maar dat waarschijnlijk de zeldzame KY110 is.

Dit toestel werd al in 1992 beschreven in een bijlage bij het RHT over de Erres KY108 [1]. Uit contacten met vroegere eigenaren en met de huidige eigenaar van dit toestel blijkt dat danig aan de voeding van dit toestel is "gesleuteld" en dat

op dit moment alleen nog maar een gekannibaliseerd chassis resteert. Er is alle reden aan te nemen dat we hier te maken hebben met het chassis van een KY110, waarbij de gloei-draadvoeding van de lampen oorspronkelijk waarschijnlijk niet parallel (zoals bij de KY108) maar in serie geschakeld was.

ERRES-TOESTELLEN KY108 T/M KY113 IN NEDERLAND

In de tabel die is gepubliceerd in het artikel van de eerste auteur over vooroorlogse Erres-toestellen [2] zien we nu een paar verschuivingen (correctie van de KY110 in KY113) en aanvullingen (door nieuwe aanmeldingen van toestellen). Bijgaand tabelletje geeft de actuele stand van zaken weer.

Type	Ingeleverd 1943	Schatting seriegrootte	Aantal in verzamelingen
KY108	597	700	13
KY109	158	500	1
KY110	29		0
KY111	111	150	3
KY112	40		1
KY113	14		2

Het chassis van de vermoedelijke KY110 is in de tabel overigens niet als een (compleet) toestel opgenomen.

De KY108 is uitgerust met 4 Philips-lampen, waaronder de gelijkrichter 506 [1]. Inwendig en uitwendig zijn er grote overeenkomsten met de voorganger KY107, maar ook grote verschillen. Zo zijn weinig onderdelen uitwisselbaar en zijn er opvallende verschillen in het uiterlijk. Zo heeft de KY108 aan beide zijden een grote ronde uitsparing en een verdieping in het front rondom de afstemschalen.

In de KY109 en KY112 wordt dezelfde schakeling toegepast, maar de chassis zijn in verschillende kasten gebouwd, bij de KY109 in een tafelmeubel, bij de KY112 in een hoog, staand meubel. Ook de KY109 en KY112 zijn wisselstroomtoestellen, maar voorzien van 5 Philips-lampen, met weer de 506 als gelijkrichter.

KY109 van onbekende herkomst.

Van zowel de KY109 als de KY112 is op dit moment slechts één exemplaar bekend.

Ook de KY112 is eerder in een bijlage bij het RHT besproken [3].

KY112 uit de collectie van het Radio Amateur Museum in Reusel.

Bij de KY111 en KY113 is gebruik gemaakt van dezelfde schakeling, die veel overeenkomst vertoont met die van de KY108. Net als de KY108 zijn het ook 4-lamps wisselstroomtoestellen. Het metalen front is gelijk aan dat van de KY108 en vertoont dezelfde verdieping rondom de afstemschalen. De KY111 is een tafelmeubel, zonder luidspreker, terwijl de KY113 een hoog, staand meubel is met ingebouwde luidspreker.

KY111 (collectie John Koster).

Beide toestellen zijn uitgerust met de lampen E424, E452T, C443 en 506 en geschikt voor ontvangst op de middengolf en de langegolf.

Van de KY111 zijn nu drie exemplaren, van de KY113 twee exemplaren bekend.

KY113 uit de collectie van het Radiomuseum Overpelt.

DE EERSTE ERRES-TOESTELLEN IN NEDERLANDS-INDIË

De introductie van radio in het voormalige Nederlands-Indië kwam relatief laat op gang.

Vanaf 1920 kwamen al wel lokale stations met radiouitzendingen in de lucht, maar dat betrof in feite illegale, door de overheid gedoogde activiteiten, zoals van de Bataviaasche Radio Vereeniging, die vanuit hotel Des Indes in Batavia uitzond. De in 1927 in ons land opgerichte Philips Omroep Holland-Indië (PHOHI) begon in datzelfde jaar met op Indië gerichte uitzendingen. De in 1928 in Amsterdam opgerichte Nederlandsch-Indische Radio Omroep Maatschappij (NIROM) maakte pas in 1934 een begin met lokale uitzendingen. Grote technische uitdagingen zorgden voor de lange aanlooptijd.

Op kleine schaal werd de kortegolfontvanger Erres K.I.5 in Indië gebruikt, maar het toestel bleek niet erg succesvol. Pas in 1932 werd Stokvis echt actief in Nederlands-Indië met de introductie van de wisselstroomontvanger KY108. Tot dan werd nog voornamelijk geluisterd met batterijtoestellen.

**ERRES
RADIO**
ONTVANGTOESTEL
KY 108
F 240.-

EEN WONDER VAN TECHNIEK.
HETWELK U IN STAAT STELT VAN DE
PROGRAMMA'S VAN
PHOHI
PARIJS
D'AVENTRIJ
TE GENIETEN.
BANDOENG
BATAVIA
SOERABAIA

HOORT U VANZELFSPREKEND
„KNALHARD“

ERRES LE OOK TE SIEEN EN TE HOOREN BIJ DE
N. V. Hs. Vg. „ONDERLING BELANG“
MALANG
welke eveneens gaarne voor U demonstreeft.

VRAAGT U EENS EEN DEMONSTRATIE:
GEMEEL ZONDER EENIGE VERPLICHTING
INWERZIJEN, EN DAN PAS ZELT U ONDER-
VINDEN, WAT HET WIL ZEGGEN; IN HET
BEZIT TE ZIJN VAN EEN

**ERRES.
SOEKARADIO**
SUMATRASTRAAT 18, SOERABAIA

Advertentie van Soekaradio in Soerabaja voor de Erres KY108 in "De Indische Courant" van 13 juni 1933.

HET NIEUWSTE
ERRES
PRODUCT

KY 110 **F. 140**

Met **ELECTR. DYNAM. LUIDSPREKER**,
waardoor bijzonder mooie weergave.

EENVOUDIGE BEDIENING.
Leverbaar na 20 Augustus a.s.

Radio Holvast
2010

Radio Holvast meldt vanaf 20 augustus 1934 de Erres KY110 te kunnen leveren ("De Indische Courant" van 17 augustus 1934).

De KY108 was voor Indië speciaal uitgebreid met een kortegolfbereik (20-200 meter). Anders ook dan in Nederland was deze radio in "Luxe" uitvoering te koop (winkelprijs f 250). Die latere uitvoering had een krachtiger elektrodynamische luidspreker en het kortegolfbereik werd 12-200 meter, omdat de PHOHI ook uitzond op 16 meter.

Stokvis exporteerde zijn producten naar Indië via de plaatselijke vertegenwoordiger Lindeteves-Stokvis. Ter ondersteuning van de verkoop stuurde Stokvis een vertegenwoordiger (A. den Breems) naar Indië. In een lezing over Erres-radio's in 1935 maakte hij bekend dat van het type KY108 in korte tijd 4000 toestellen verkocht waren.

Al snel ontstond de behoefte aan een nog betere ontvanger. In 1933 verscheen de KY209, een vijftraps rechthoekontvanger. Van dit toestel verschenen twee versies: een sterk op de Nederlandse KY116 lijkend model en een versie uit 1934, die uiterlijke overeenkomsten vertoonde met de Nederlandse KY126. Speciaal voor de binnenlanden was er nog de KM208, een batterijtoestel.

Eind 1934 kwam de KY212 op de markt, een toestel met een neonlampje voor de afstemming en uitgerust met anti-fading. Nog in hetzelfde jaar introduceerde Erres ook een goedkoper instapmodel: de KY110. Deze bezat geen enkele overeenkomst met het Nederlandse toestel met dezelfde type-aanduiding. De Indische KY110 was een kleine kapelradio met 4 lampen en een bekrachtigde luidspreker. De verkoopprijs van het toestel bedroeg f 140.

Leek de Indische KY108 nog sterk op het gelijknamige Nederlandse toestel, voor de KY110 was dat dus niet meer het geval en hetzelfde gold voor de KY111.

De Erres KY111 werd in Nederland al in 1931 uitgebracht, maar het toestel met die naam verscheen in Indië pas in 1934. Net als de Indische KY110 was het een kapelradio (met de lampen E446, E446, E443H en 1823). Het toestel werkte met weerstandkoppeling en had de golfbereiken 12-40, 30-85 en 75-200 meter.

Het ontwerp van alle hier genoemde Nederlandse en Indische radio's is van Otto van Tussenbroek.

De bij dit artikel opgenomen foto's zijn van de hand van de auteurs.

REFERENTIES

- [1] Erres radio KY108, bijlage bij RHT 61, juni 1992
- [2] Vooroorlogse radiotoestellen van het merk Erres, RHT 137 en 138 (2011)
- [3] Erres radio type KY112, bijlage bij RHT 98, september 2001
- [4] Indische kranten en tijdschriften: Het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië, De Indische Courant, De Sumatra Post en NIROM-Bode

Advertentie voor de Erres KY111 "de Luxe" in "De Indische Courant" van 20 september 1934.

**DE PR-COMMISSIE ZOEKT
VERSTERKING. LEDEN
UIT ALLE HOEKEN VAN
ONS LAND, MELDT U AAN
BIJ FRED VAN MARLE.
TELEFOON 0413-261674,
E-MAIL PR@NVHR.NL**